

Олександр Комарницький,
кандидат історичних наук,
доцент, докторант кафедри історії
України Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПОЛЬСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (20–30-ті рр. XX ст.)

У статті показано громадсько-політичну діяльність студентів польських педагогічних навчальних закладів радянської України. Розповідається про роботу партійних, ідеологічних гуртків, участь студентів у соціалістичних змаганнях. Констатується, що у вищих приділяли увагу антирелігійній, громадській та шефській роботі у селах, польських робітничих клубах, серед червоноармійців, діяльності літературних гуртків. Молодь вносила кошти на потреби індустріалізації. Зазначається, що низка студентів відкрито висловлювала невдоволення політикою радянської влади.

Ключові слова: студенти, інститут, технікум, осередок, гурток, шефство.

Маловідомою сторінкою історії навчальних закладів є діяльність польських педагогічних навчальних закладів. Окремі аспекти їхньої роботи висвітлили у своїх дослідженнях вчені О.Алтухова [1], І.Мищенко [23, 24], К. Горбуров [4], К.Двірна [5]. Комплексно дана проблематика не розглядалася. На основі архівних документів, наявних матеріалів періодичної преси покажемо громадсько-політичну діяльність студентів цих навчальних закладах у міжвоєнний період.

Після приходу до влади більшовики почали радянізувати студентство, нав'язувати марксистсько-ленінську ідеологію. Для вирішення цих завдань у навчальних закладах почали створювати осередки КП(б)У і ЛКСМУ. Наприклад, у Київському польському педтехнікумі в 1931-1932 н.р. було 60 комсомольців [30, арк. 34]. Крім цього, діяли ідеологічні гуртки, зокрема, політекономічний – у 1933-1934 н.р. – в Польському

педінституті [13, арк. 6, 75зв.]; марксизму-ленінізму – в першому семестрі 1934-1935 н.р. – Проскурівському польському педтехнікумі (далі – ППТ) [6, арк. 154]. Проводилися колективні бесіди, лекції на ідеологічні теми. Так, у Проскурівському ППТ в січні 1927 р. учасники об'єднаних зборів партійного осередку, членів профспілки «Робос» і студентства заслухали виступ Шмарліна «Три роки без Леніна», у якій доповідач, зокрема, зупинився на здійсненні «заповіту Леніна у ділі індустріалізації країни» [14, арк. 2]. У жовтні того року студентська молодь слухала доповідь комуніста Ремізова «Роль Леніна й ВКП(б) в підготовці організації Жовтня» [14, арк. 28]. Водночас, мали місце випадки, коли партійці припускалися зловживань, які підривали авторитет партії. Так, у лютому 1935 р. другокурсник Проскурівського ППТ Ф.Малішевський під час обговорення на «політгодинах» питання про становище робітників і селян у «буржуазній» Польщі зазначав, що «і в нас роблять як і в Польщі, чим виявив ворожу ідеологію до тих міроприємств, які переводили партія та Рад[янська] влада на селі». Крім того, він задавав одному із пропагандистів питання «контрреволюційного змісту». 15 лютого 1935 р. на засіданні осередку ЛКСМУ йшлося про те, що Малішевський здійснював крадіжки (він викрав одягло і простирадло з гуртожитку й продав). Зважаючи на це, учасники зібрання ухвалили виключити студента з комсомолу і просити директора технікуму відрахувати його із закладу [19, арк. 8, 9-9зв.]. У цьому ж закладі незадовільною була робота гуртка марксизму-ленінізму, який практично не працював [6, арк. 154].

Навчальні заклади брали участь у соціалістичних змаганнях вишів, втишів і технікумів СРСР. У 1933-1934 н.р. у II-му турі цих змагань брав Проскурівський ППТ [1, с. 349]. Проводилися соцзмагання і між окремими закладами. У 1933-1934 н.р. Проскурівський ППТ вступив у соцзмагання з місцевим українським педтехнікумом [17, арк. 2зв.]. У першій половині 1930-х рр. Київський ППТ щорічно суперничав із колегами з російського педтехнікуму [7, арк. 7; 8, арк. 23; 9, арк. 95; 10, арк. 17; 30, арк. 34, 50]. У першому семестрі 1931-1932 н.р. перший з них виконав умови соцзмагання на 92% [30, арк. 34]. У ході змагань визначали «ударників». Зокрема, у 1933-

1934 н.р. в Польському педінституті їх було 394 [13, арк. 9], Проскурівському ППТ – 30 [17, арк. 3зв.]; у 1934-1935 н.р. – у Київському ППТ – 40 [11, арк. 13]. Цих студентів матеріально заохочували: у Польському педінституті в другому семестрі 1933-1934 н.р. премії отримали 58 «ударників» [13, арк. 9]; у 1934-1935 н.р. – у Київському ППТ – 20 [11, арк. 13].

У закладах приділяли увагу антирелігійній роботі. Зокрема, у Київському ППТ в 1928-1929 н.р. запровадили «обов'язковий» антирелігійний семінар для третьокурників [32, арк. 31]. У Польському педінституті діяв осередок «Спілки войовничих безбожників» [13, арк. 75зв.]. Проскурівський ППТ мав атеїстичний гурток «Безвірник», що об'єднав 72 особи [17, арк. 5зв.]. Такі ж гуртки працювали у Польському педінституті [13, арк. 8] і Київському ППТ.

Студенти долучалися до відзначення різних подій державного значення. Так, у січні 1932 р. у Київському ППТ провели Ленінські дні [30, арк. 35].

Вагоме місце у житті тогочасних закладів посідала громадська робота. Так, у Польському педінституті в другому семестрі 1933-1934 н.р. у ній брали участь 445 студентів вишу і слухачів робітфаку (87,5% від загальної кількості). По одному громадському навантаженню мали 82,4% студентів, по два – 4,9%. Окремі активісти мали ще більше навантажень. 17 студентів виконували обов'язки курсоргів, 4 – редакторів, 4 – збирачів членських внесків. Студенти брали участь у засіданнях навчального сектору, контрольної комісії, старостатів (курсівих, інтернатського), були пропагандистами, учасниками загонів «легкої кавалерії». За межами вишу 80 студентів проводили профорієнтаційну роботу, 5 – ліквідовували неписьменність, 20 – займалися шефством і культпропагандою, 20 – проводили заняття в гуртках польської мови у військових частинах [13, арк. 7]. У цьому ж закладі організували роботу «червоного кутка», у якому проводилося читання газет і журналів [13, арк. 8].

Функціонували осередки профспілкових та громадських організацій. Наприклад, у Проскурівському ППТ працював осередок профспілки «Робос», до якого в 1934-1935 н.р. входили 45 студентів. У цьому ж закладі [17, арк. 5зв.], а також

Польському педінституті діяли осередки «Тсоавіахіму» [13, арк. 8]. У цьому контексті варто згадати, що починаючи з 1927 р. у вишах почали організовувати військові кабінети, які мали допомагати студентам опанувати військові знання [29]. Наприклад, такий кабінет функціонував у Польському педінституті. В одному із звітів зазначалося, що у 1933 р. для кабінету закупили макети підводного човна, гідролітака, торпеди, есмінця, кулемет Діхтярова, аеробомби, мікрокаліберні патрони, компаси, топографи та ін. [12, арк. 1]. Матеріальну базу гуртка Проскурівського ППТ в 1934-1935 н.р. становили 5 мілкокаліберних і 1 навчальна гвинтівки [16, арк. 30].

Крім того, у Польському педінституті започаткували військовий гурток, а також гурток по вивченню авіамотора (в 1933-1934 н.р. – 17 членів) [13, арк. 79зв.], Проскурівському ППТ – стрілецький [15, арк. 252, 262].

Студенти складали різноманітні нормативи. Так, у Польському педінституті в 1933-1934 н.р. ними були охоплені всі 355 студентів вишу. З них 120 осіб склали нормативи «Ворошилівський стрілець» (у 1932-1933 н.р. – 45), 143 – на значок ГПО. Крім того, з парашутом з вишки стрибали 217 осіб, з аероплана – 14 [13, арк. 8, 79зв.]. Гуртківці Проскурівського ППТ складали нормативи на отримання значка «Ворошилівський стрілець». У 1933-1934 н.р. третю стрілецьку категорію здобули 45 осіб [15, арк. 252, 262]. У першому семестрі 1934-1935 н.р. нормативи складали 35 чоловік і 15 жінок, з яких третю категорію присвоїли відповідно – 20 і 2 особам [18, арк. 10]. Члени фізкультурного гуртка складали нормативи на значок ГПО. У 1933-1934 н.р. з цим завданням успішно впоралися 40 студентів [15, арк. 62].

Діяли також і спортгуртки, наприклад, у Польському педінституті [13, арк. 8, 79зв.], Проскурівському ППТ [23, с. 132; 24, с. 430]. У першому з них була ще й гімнастична секція. У цьому виші в 1933-1934 н.р. облаштували 2 волейбольні майданчики, де регулярно проводилися внутрішні спортивні змагання. Тому не випадково у 1933-1934 н.р. на конкурс-огляді на кращу фізкультуроту серед вишів республіки Польський педінститут було визнано одним з найкращих [13, арк. 8, 79зв.].

У Проскурівському ППТ функціонував осередок Міжнародної організації допомоги робітникам, який у 1934-1935 н.р. налічував 69 членів [17, арк. 5зв.]. У Київському ППТ в 1931-1932 н.р. модрівці організували бригади для організації зборів коштів на допомогу політв'язням Польщі [30, арк. 34]. Водночас, в одному із звітів Проскурівського ППТ зазначалося, що модрівський осередок значився лише на папері [6, арк. 155]. У цьому ж закладі в 1934-1935 н.р. діяв осередок Товариства Українського Червоного хреста у складі 58 членів. Тоді ж працював і гурток з надання першої медичної допомоги (30 осіб). Цікаво, що у Проскурівському ППТ діяв осередок Всеукраїнського товариства по земельному облаштуванню трудящих євреїв «Озет» [17, арк. 5зв.].

Функціонували літературні гуртки. Так, літературний гурток Київського ППТ видавав журнал «Польський журнал Київського польського педтехнікуму» [21, с. 50]. Певна увага приділялася стінній пресі. Так, у Польському педінституті в другому семестрі 1933-1934 н.р. опублікували 9 загальноінститутських стінгазет, 14 факультетських, 10 гуртожитських, 9 бюлетенів [13, арк. 9]. У Проскурівському польському педтехнікумі в 1933-1934 н.р. кожний курс двічі на місяць публікував свою газету. Було видано 16 загальнотехнікумівських газет [15, арк. 253зв., 262; 17, арк.3зв.]. У першому семестрі 1934-1935 н.р. першокурсники та третьокурсники 2 рази на місяць випускали «академічні бюлетені», а другокурсники – 1 раз. У першому семестрі того року студенти випустили 5 номерів загальнотехнікумівської стінгазети. Студенти технікуму були охоплені передплатою преси [6, арк. 155].

Молодь вносила кошти на потреби індустріалізації. Так, добровільну позику передплатили студенти Проскурівського ППТ [6, арк. 155]. Водночас, молодь Київського ППТ збирала кошти на танк ім. Держинського і підводний човен [30, арк. 34]. Крім того, члени осередку ЛКСМУ Київського ППТ у 1934-1935 н.р. після постанови ЦК партії про ліквідацію карткової системи на хліб брали участь у перевірці роботи хлібних крамниць [11, арк. 13].

Молодь залучали до організації виборів до місцевих рад. Студенти Проскурівського ППТ складали списки виборців, організовували агітаційні бригади, створювали інформаційні куточки у приміщеннях, де проходили вибори. У 1933-1934 н.р. депутатом міськради обрали одного із студентів цього закладу [17, арк. 5].

Певна увага приділялася шефській роботі. Наприклад, студенти Проскурівського ППТ працювали у підшефному селі Шаровечка. У 1934-1935 н.р. цю роботу виконували 8 бригад. Зокрема, того року вдалося виголосити 5 доповідей, організувати антирелігійний вечір [6, арк. 155; 15, арк. 148, 253; 17, арк. 262]. Тоді ж, Проскурівський ППТ взяв шефство над польським робітничим клубом [15, арк. 262; 17, арк. 3зв.]. Студенти Київського ППТ восени 1931 р. провели антирелігійний вечір на заводі ім. Томського, устаткували тут пересувну польську бібліотеку, а також постійний «лікбез» [30, арк. 35]. Студенти Проскурівського ППТ шефствували над червоноармійцями [6, арк. 155]. Вони допомагали червоноармійцям випускати стінгазети, виписували для них газети. Відбувався також обмін газетами. Крім того, молодь закладу збирала кошти для преміювання кращих червоноармійців [15, арк. 262; 17, арк. 3зв.].

Низка студентів відкрито висловлювала невдоволення політикою радянської влади. Так, у 1933-1934 н.р. студент III курсу хімічного відділу Польського педінституту Опико у гуртожитку висміював гасла Сталіна, поширював думки про «ніщету» та інші «ворожі теорії». Він говорив, що відчуває себе «як в гязі» [13, арк. 35]. У цьому ж виші на початку 1930-х рр. почала з'являтися фашистська свастика і гасла на зразок: «Хай живе фашизм». До подвійних вікон були вкинуті хрестики [26, с. 214]. У Київському ППТ у 1929 р. на комсомольських зборах, коли обговорювали антисемітичні «вибрики» студента Київського інституту народного господарства Голубцова, то комсомолец Бега виступив на його захист. У цьому ж закладі були прояви польського націоналізму і «шляхетського гонору» [22; 32, арк. 32]. В антисемітизмі звинувачували також студентів Польського педінституту [31, арк. 17, 33].

Частину студентів оголосили «ворогами народу», наприклад, у Польському педінституті, – Шліфершгейна, який проходив у судово-слідчих документах як перебіжчик з Польщі; Вацхевиха (був нібито зв'язаний із «шпіонами» та допомагав касиру Філіповському перейти на територію Польщі); секретаря парткому Р.Лисовського [5, с. 152-153]. У Польському ІСВ в 1931-1932 н.р. заарештували 10 студентів: Панька, Корицького, Мулька, Гожкова, Павліковського та ін. [31, арк. 17, 24]. У березні 1933 р. з Польського педінституту відрахували 40 студентів («політично чужий і ворожий елемент») [4, с. 93]. Восени 1933 р. за повідомленням Київського віце-консула П Речі Посполитої П.Курніцького з Польського педінституту і Київського ППТ було вилучено 150 студентів старших курсів як «соціально чужих» [4, с. 95]. У 1934-1935 н.р. з 512 студентів 84 були визнані контрреволюціонерами [5, с. 152; 20, с. 190]. У Київському польському педтехнікумах в 1934-1935 н.р. до «класово-чужого елементу» віднесли 7 студентів [11, арк. 1].

На думку влади, дестабілізуюче на студентство впливали антирадянські вислови викладачів. Так, у Польському педінституті в 1932 р. професори Войтик і Єгоров доводили на лекціях, що «християнська релігія взагалі має великі історичні заслуги перед суспільством на терені культури». Єгоров твердив, що «робітничі маси робили Жовтневу революцію в стані одурілості» [31, арк. 31]. 5 вересня 1935 р. співробітники Управління державної безпеки НКВС УСРР ув'язнили відомого українського літератора й одночасно професора М.П.Драй-Хмару. Йому інкримінували «контрреволюційну націоналістичну» виховну роботу серед студентів Польського педінституту. 19 лютого 1936 р. був оголошений вирок – 5 років таборів [4, с. 102]. Дослідниця К.П.Двірна повідомляє, що у 1935 р. із 45 викладачів було виявлено 19, які, за даними НКВС були пов'язані з «контрреволюційними» організаціями та проводили серед студентів антирадянську агітацію (Войсловська, Гілевич, Волосевич та ін.) [5, с. 153]. У Київському ППТ викладач Сухецький доводив студентам, що робітники «в Жовтні боролися несвідомо, що їм революція нічого не дала». Він доводив, що «всякі збори нічого не дають і марно відбирають час». На лекціях з польської літератури та

географії патріотично вихваляв Польщу [22]. У Проскурівському ППТ за прояв «антипартійного» викладання польської мови зняли з роботи викладачку Сущинську, хоча викладати більше не було кому [23, с. 132].

Більшість зазначених та ряд інших викладачів отримали різні терміни ув'язнення у виправно-трудовах таборах. Частина викладачів засудили до розстрілу. Частина студентів, зокрема Польського педінституту, відверто співчували заарештованим «викладачам-контрреволюціонерам» [28, с. 700].

У квітні 1934 р. було організовано процес «Польської організації військової» (ПОВ), метою якої було нібито від'єднання від СРСР України та Білорусії і організація під протекторами Польщі федерації Польщі, України та Білорусії [25, с. 60]. У розділі 6 обвинувачувального висновку йшлося про те, що основною «бойовою та організаційною базою» був Польський ІСВ (педінститут), який «за завданням московського керівництва ПОВ повинен був зайнятися підготовкою організаторських, пропагандистських і військових кадрів для повстання». У документах констатувалася «шкідницька робота» ПОВ у педінституті щодо комплектування його студентством: «Керований ставлениками ПОВ, особливо Сохацьким, інститут перетворився на розсадник польського націоналізму на Україні, що підготовляв націоналістичні кадри учителів для польських шкіл. Комплектування інституту молоддю відбувалося таким чином, що забезпечувалася більшість студентів націоналістично й антирадянськи налаштованих. Набір студентів відбувався комісіями у складі членів ПОВ, які спеціально виїздили на місця, вступники також пропускалися під час прийому також спеціально дібраною комісією. Внаслідок [цього] до інституту потупало дуже багато майже неписьменних, але проте тих, хто забезпечував контрреволюційний вплив організації» [27, с. 287].

На жаль, ми не маємо точних даних щодо персонального складу учасників ПОВ. Однак, можемо констатувати, що серед них було багато студентів, зважаючи на те, що впродовж другого семестру 1933-1934 н.р. кількість студентів вишу зменшилась з 278 до 160. З 67 викладачів залишилося лише 29 [13, арк. 2]. У 1935 р. відрахували з вишу Валецького, який нібито мав зв'язки з ПОВ. Крім того, тоді ж покинула виш

Чухлевська, яка була членом контрреволюційної організації польської молоді [5, с. 153].

На початку 1932 р. осередок «ПОВ» було створено у Проскурівському ППТ, який очолив директор закладу І.Л.Струтинський і завідувач навчальної частини П.І.Дума. До його складу увійшли 11 осіб, у т.ч. студенти Й.М.Зайонц, Й.А.Кшивановський, М.А.Шостак [25, с. 90, 106]. Вони вступили в організацію у 1933 р. і нібито проводили «обробку» студентів з метою «вербовки» їх в «ПОВ» [25, с. 126]. У справі «ПОВ» на Поділлі проходили також студенти Польського педінституту П.М.Шклярук [25, с. 128], Київського польського педтехнікуму – Ясницький, Добржанський [25, с. 122]. 23 лютого 1934 р. в обвинувальному висновку зазначалося, що Шостака засудили на 5 років позбавлення волі з відбуттям терміну у концтаборі, Зайонця і Кшивановського мали вислати за межі України на 5, а Шклярука – на 3 роки [25, с. 129-131]. У червні 1934 р. учасники загальних зборів студентів, аспірантів, викладачів і співробітників Польського педінституту надіслали «полум'яний привіт» ЦК КП(б)У. Вони «дякували» партії за розгром «контрреволюційного націоналізму і його агентури» на чолі з М.О.Скрипником, а також за розгром «контрреволюційної школи польського фашизму» у виші. Учасники загальних зборів «завірили» вищий партійний орган, що в новому 1934-1935 н.р. будуть «напружено по-більшовицькому працювати над усуненням залишків колишньої контрреволюційної діяльності агентури польського фашизму і над вирішенням тих труднощів, які стоять на шляху подальшого розвитку інституту і ще більшою наполегливістю будуть боротися за підготовку польських пролетарських педагогів, здатних виховувати дітей польського трудящого населення в дусі справжнього пролетарського інтернаціоналізму» [33, арк. 62].

Таким чином, важливою складовою буття студентів польських педагогічних навчальних закладів радянської України була їхня громадсько-політична діяльність студентів. Вони були учасниками партійних осередків, ідеологічних гуртків, брали участь у соціалістичних змаганнях. Чимало молоді залучали до антирелігійної, громадської та шефської роботи у селах, польських робітничих клубах, серед червоноармійців, діяльності

літературних гуртків. Студенти вносили кошти на потреби індустріалізації. Частина з них відкрито висловлювали невдоволення політикою радянської влади, наслідком чого стали репресії проти них.

Список використаних джерел та літератури:

1. Алтухова О.І. Про польський педагогічний технікум в м. Проскуріві / О.І.Алтухова // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. пр. за матеріалами міжнарод. наук. конф., м.Хмельницький, 23-24 червня 1999 р. – Хмельницький: Поділля, 1999. – С.347-350.
2. Бригада «Ст. рев.». Свіжого повітря у Ржищів // Студент революції. – Харків, 1931. – №34. – С.31.
3. Глабець М. Про Липника, «липову» дирекцію і гнилий дух / М.Глабець // Студент революції. – 1932. – №27. – С.33-34.
4. Горбуров К. Переддень «Великого терору» у Польському педагогічному інституті у Києві / Кирило Горбуров // Політичні репресії в Українській РСР 1937-1938 рр.: дослідницькі рефлексії та інтерпретації. До 75-річчя «Великого терору» в СРСР: матеріали всеукр. наук. конф., м. Київ, 15 березня 2012 р. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2013. – С.90-106.
5. Двірна К. Створення і ліквідація Польського педагогічного інституту в м. Києві в 30-х роках ХХ ст. (архівна розвідка) / Катерина Двірна // Волинські історичні записки: зб. наук. пр. – Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка, 2011. – Т.6. – С.149-155.
6. Державний архів Вінницької області. – Ф.П.457. – Оп.1. – Спр.444.
7. Державний архів міста Києва (далі – Держархів м. Києва). – Ф.Р.359. – Оп.1. – Спр.11.
8. Держархів м. Києва. – Ф.Р.359. – Оп.1. – Спр.66.
9. Держархів м. Києва. – Ф.Р.359. – Оп.1. – Спр.67.
10. Держархів м. Києва. – Ф.Р.359. – Оп.1. – Спр.135.
11. Держархів м. Києва. – Ф.Р.807. – Оп.1. – Спр.18.
12. Держархів м. Києва. – Ф.Р.920. – Оп.8. – Спр.8.
13. Держархів м. Києва. – Ф.Р.920. – Оп.11. – Спр.18.
14. Державний архів Хмельницької області (далі – Держархів Хмельницької обл.). – Ф.П.301. – Оп.1. – Спр.92.
15. Держархів Хмельницької обл. – Ф.Р.2597. – Оп.1. – Спр.1.
16. Держархів Хмельницької обл. – Ф.Р.2597. – Оп.1. – Спр.5.
17. Держархів Хмельницької обл. – Ф.Р.2597. – Оп.1. – Спр.6.
18. Держархів Хмельницької обл. – Ф.Р.2597. – Оп.1. – Спр.10.
19. Держархів Хмельницької обл. – Ф.Р.2597. – Оп.1. – Спр.18.
20. Єфіменко Г.Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо радянської України (1932-1938) / Г.Г.Єфіменко. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2001. – 304 с.
21. Лаврут О.О. Студентська преса в УСРР періоду 20-х рр. ХХ ст. / О.О.Лаврут // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип.28. – С.45-56.

22. Мірошніченко. Уславлений технікум (Ще про польпедтехнікум у Києві) / Мірошніченко // Студент революції. – 1929. – №5-6. – С.30.
23. Міщенко І.В. Проскурівський польський педагогічний технікум (1932-1935 рр.) / І.В.Міщенко // Краєзнавець Хмельниччини: наук.-краєзнавч. зб. – Кам'янець-Подільський: Сисин О.В., 2011. – С.129-137.
24. Міщенко І.В. Студентство Проскурівського польського педагогічного технікуму (30-ті рр. XX ст.) / І.В.Міщенко // Вінниччина: минуле та сьогодення (краєзнавчі дослідження): матеріали XXV всеукр. наук. іст.-краєзнавч. конф., м. Вінниця, 11-12 жовтня 2013 р. – Вінниця: Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського, 2013. – С.428-431.
25. Реабілітовані історією: У 27 томах. Хмельницька область / [редкол. тому: Л.В.Стебло (гол.), В.Р.Адамський, Л.Л.Місінкевич та ін.; упоряд.: Л.Л.Місінкевич, Р.Ю.Поджур]. – Хмельницький: ТОВ «Поліграфіст-2», 2014. – Кн. 5. – 896 с.
26. Рябченко О. Студенти радянської України 1920-1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монограф. / Ольга Рябченко. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 456 с.
27. Справа «Польської Організації Військової» в Україні. 1920-1938 рр.: зб. док. і матер. / [упоряд.: С.А.Кокін, Р.Ю.Поджур, О.С.Рубльов]. – К.: Гол. редкол. наук.-док. серії книг «Реабілітовані історією», 2011. – 472 с.
28. Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: колект. монограф. – К.: Ін-т іст. Укр. НАН України, 2012. – 786 с.
29. Хроніка // Студент революції. – 1927. – №6. – С.89.
30. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.166. – Оп.10. – Спр.1490.
31. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.10. – Спр.1529.
32. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.20. – Спр.2930.
33. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.6591.

O. Komarnitskyi. SOCIAL AND POLITICAL WORK OF POLISH STUDENTS OF PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF SOVIET UKRAINE (20–30-IES. XX CENTURY)

The article shows the social and political activity of Polish students of pedagogical educational institutions of Soviet Ukraine in the interwar period. It is told about the work of the organizations of the KP (B) U and LKSMU ideological circles (political economy, Marxist-Leninist). The author states that in this period, for students were conducted group discussions, were organized lectures on ideological issues. At the same time, it is stated that there have been cases when party members allowed abuses that undermined the authority of the party. The article analyzes, educational institutions participated in the socialist competition of high schools and colleges in the USSR. It is noted that the socialist competition held between individual institutions. In the course of the competition were determined students- "strikers", who were financially encouraged. It is stated that the universities paid attention to the anti-religious work, in particular, anti-religious

work seminars, the organization "Union of Militant Atheists", atheistic circles "Atheist." It is noted that an important place in the life of the then institutions engaged in social work: cell functioning of trade unions and social organizations. Among them the special place occupied by the cell of society "Tsoaviakhim". In particular, the functioning of the War Cabinet, military, sports and shooting clubs. Students took different standards. There were also the cell International aid workers, Ukrainian Red Cross Society, the All-Ukrainian Society for the land management of working Jews "OZET". The most popular among students were literary circles. It is noted that a particular attention was paid to the wall print press subscription. Young people gave means to the needs of industrialization. Students are attracted to the organization of elections to local councils, mentoring work in the villages, the Polish workers' clubs, including the Red Army. It is stated that the number of students openly expressed dissatisfaction with the policy of the Soviet power. Some of them were declared "enemies of the people." It is told also about the organization of "Polish military organization", the members of were a number of students.

Key words: students, college, technical school, center, circle, patronage.

**A. Komarnitskyy. PUBLIC POLICY POLSKICH STUDENTÓW PRACY
INSTYTUCJE NAUCZYCIELSKIE UKRAINY RADZIECKIEJ
(20–30-TYCH. XX W.)**

W artykule przedstawiono działania społeczno-polityczne studentów polskich instytucji edukacyjnych sowieckiej Ukrainie. Obejmuje przyjęcie do pracy, grup ideologicznych, studenci uczestniczą w konkursie socjalistycznego. Należy zauważyć, że uniwersytety zwrócić uwagę na antyreligijnej, publicznym i wolontariacie we wsiach, klubów polskich pracowników, w tym Red, kręgów literackich. Młodzież przyczynił fundusze dla industrializacji. Należy zauważyć, że liczba studentów otwarcie wyraził niezadowolenie z polityki rządu radzieckiego.

Słowa kluczowe: studenci, kolegium, kolegium, centrum, koło patronat.